

Psychologie

se zneužívá v politice

Psychologové by byli lidem užitečnější, když by pověsili své řemeslo na hřebíček a šli dělat něco pořádného, domnívá se britský profesor kritické psychologie Ian Parker. Důvody pro své silné názory rozebírá v exkluzivním rozhovoru pro Psychologii dnes.

Váším oborem je kritická psychologie. Jak jste k ní dospěl?

Ještě než jsem se stal psychologem, všiml jsem si, že psychologické teorie jsou zneužívány politicky. Slouží pro udržení moci, s jejich pomocí je lidem vysvětlováno, proč není potřeba radikální politická změna, že určité vlastnosti jsou vrozené – vždy budeme soutěživí, vždy bude někdo závislý na drogách, určití lidé se budou chovat agresivně. To mě štvalo, tak jsem se začal na obor dívat kriticky. Vlastně jsem byl kritický psycholog odjakživa, chtěl jsem zjistit, jak psychologie jako disciplína funguje, a chtěl jsem prosazovat potřebu reflexe oboru. Objektem mého studia se stala psychologie jako obor, to, jak se v historických a společenských souvislostech vyvinula a jak funguje, proč něco označuje jako vhodné chování a jiné chování patologizuje.

Tvrdíte, že naše společnost podléhá stále větší a zbytečné psychologizaci...

Společnost je vysoce přepsychologizovaná. Stále se setkáváme s psychologickými vysvětleními společenských fenoménů, s psychologickými teoriemi poznání, chování... je toho plná televize i rádia. V Americe jsou pak velice oblíbené televizní pořady, v nichž se lidé svěřují odborníkovi se svými problémy. A odborník jim ukáže, jak mohou změnit svůj život, aby byli šťastnější. Sdělením divákovi přitom je, že pokud má problém, je to na něm, aby něco změnil. Nikoli společnost či jeho blízcí, ale vždy on se má změnit. Druhou stránkou mince je udržení politického statu quo.

Co si myslíte o vztahu psychologie a politiky?

Psychologové jsou, a vždy byli, velice dychtiví uší politiků. Rádi jim vysvětlují fenomény jako je stres, úzkost, jevy spojené s nezaměstnaností, radí jim, jak se zalíbit. Potřebují si zajistit svá vlastní křesla, výzkumná i pedagogická, proto tak ochotně politikům radí. Naproti tomu kritičtí psychologové, což je moje parketa, by taková být

neměli, měli by hovořit k lidem mimo mainstreamovou politiku, lidem v antiglobalizačních či protirasistických hnutích, rodinných a ekologických seskupeních.

A co by jim měli říci?

Měli by je varovat, aby nenaslouchali psychologům a nepřebírali psychologická vysvětlení problémů světa. Měli by být podezřívaví k psychologii. To je, domnívám se, vysoce důležité. Tímto sdělením například končím svou novou knihu *Revolution in psychology*. Snažím se jim poradit, kde mohou najít zdroje, aby dokázali vzdorovat psychologizujícím vysvětlením. Aby dokázali nalézt jinou cestu, jak pracovat společně. Cestu, která je neindividualizuje, nezanořuje se do hloubky myslí, ale pomáhá najít sílu ve vztazích.

Říkáte dokonce, že psychologie jako taková neexistuje. Můžete to rozvést?

Doména psychologie je fikce. Existuje pouze spleť procesů psychologizace. Jde o přetavování materiálu z jiných oborů do toho, o čem přemýšlíme jako o psychologii, zacházení s ním, jako by byl psychologický. Tento materiál přitom pochází z blízkých disciplín, třeba filosofie, biologie, sociologie...

Jinými slovy: ve společnosti existuje něco, co můžeme nazvat širšími psychologickými idejemi. Původně tyto ideje nejsou v kultuře pocíťovány →

/ Jeden ze dvou psychologů, kteří zde pracovali, si pak našel práci v kavárně a druhý pracoval jako zahradník. Našli si účinnější cestu, jak svou činností pomáhat lidem, než byly testy a diagnózy. /

/ Ian Parker (1956)

Profesor psychologie na Manchester Metropolitan university. Původně se zajímal o zoologii a botaniku, studii však brzy zanechal. Psychologii vystudoval na University of Plymouth, doktorát pak na University of Southampton. Zajímá se o vztah psychologie, politiky a sociologie a o vybudování transdisciplinárního experimentálního oboru aplikované psychologie. Jeho hlavní doménou je kritická reflexe oboru psychologie. Je autorem několika významných knih. Na 10. setkání Evropské psychologie, které se konalo vloni v Praze, byl pozván jako jeden z hlavních řečníků.

/ V Americe jsou oblíbené televizní pořady, v nichž se lidé svěřují odborníkovi se svými problémy.

A odborník jim ukáže, jak změnit svůj život, aby byli šťastnější. Sdělením divákovi přitom je, že má-li problém, je na něm, aby něco změnil. Nikoli společnost či jeho blízcí, ale vždy on se má změnit. /

psychologicky, lidé se prostě nějak chovají, nějakým způsobem mluví a přemýšlejí o sobě.

Prohlašujete, že z hlediska společnosti by bylo lépe, aby psychologové pověsili své řemeslo na hřebíček a šli dělat něco „pořádného“.

Ano. Řeknu vám příklad. V sedmdesátých letech byla v Terstu v severní Itálii uzavřena psychiatrická nemocnice. Jeden ze dvou psychologů, kteří zde pracovali, si pak našel práci v kavárně a druhý pracoval jako zahradník. Našli si účinnější cestu, jak svou činností pomáhat lidem, než byly testy a diagnózy.

Vaše názory jsou velmi revoluční, obzvláště říkáte-li je samotným psychologům. S jakou reakcí se setkáváte?

Někdy jsou zmatení, protože se domnívají, že kritická psychologie je destruktivní, že brání psychologům pomáhat lidem. Ale kritická psychologie je konstruktivní, jde jí o porozumění. Mnoho psychologů ví, že je něco v nepořádku. Píší své příspěvky a životopisy, a přitom tuší, že je něco špatně. Proto mi docela rádi naslouchají.

Činnost psychologů ale má svůj význam.

Psychologové se snaží o porozumění těmto idejím, vytahují je z kultury, pojmenovávají, kategorizují a navazují je na psychologické modely. Je na nich, aby tyto širší ideje transformovali v empiricky studovatelný materiál. Proto se také psychologie mění a adaptuje na společenské podmínky.

Často hovoříte o konfliktu uvnitř oboru.

V psychologických učebnicích se často setkáváme se snahou prezentovat obor jako jednotný, jako že zde existuje všeobecná shoda například o metodologických postupech, v řešení problé-

mů. Podle mého názoru bychom měli zdůrazňovat naopak konflikt, který v psychologii je.

Na psychologických katedrách univerzit najdete mnoho odlišných názorů. Odborníci však spolu dostatečně nehovoří. Někdy se navzájem dokonce vyhýbají, a když se potkají, stěží se pozdraví. A přitom to nejcennější může pramenit právě z konfrontace odlišných názorů, když si lidé vyslechnou kritiku své metodologie, unesou a přijmou nesouhlas se svými názory.

Vidíte nějaký směr v psychologii nadějně?

Asi deset let pracuji v Manchesteru se skupinou lidí, kteří mají psychiatrickou diagnózu schizofrenie. Naším objevem je, že mnoho lidí „slyší hlasy“, nicméně jsou s tím velice spokojeni, například spousta věřících lidí. Zprostředkovali jsme pro naše pacienty setkání s takovými lidmi. Lidé mimo psychiatrický systém a v něm se u nás sešli, sdíleli své zkušenosti. Psychiatrická nálepka byla rozpuštěna, pacienti nacházeli nová vysvětlení pro své zážitky a objevovali nové způsoby zacházení s nimi. Někteří se třeba začali zajímat o telepatii, jiní o spiritualitu. Osobně nejsem věřící a nevěřím ani na telepatii. Nicméně, tato vysvětlení jsou užitečnými alternativami psychologických vysvětlení, dávají smysl neobvyklým zážitkům a přitom je neprezentují jako psychopatologii. To může být pozitivním hnutím, které představuje výzvu pro mainstreamovou psychologii.

V Česku snad převažuje tendence psychologie se od různých telepatii, numerologií a podobných rádobypsychologií jasně vymezit.

Ano, je možné, že v České republice převažuje racionální, vědecký trend v psychologii. Celkově jsou zde ale přítomny oba vzájemně si odporující trendy. I ten, který se snaží přiklánět se ke spiritualitě, new age a podobně. A právě proto je potřebné reflektovat rozpory uvnitř oboru. Analyzovat bychom měli též šíření psychologizace v rámci globalizace, šíření amerického individualistického vnímání člověka.

V nedávné době jsme zažili pád Berlínské zdi, pád byrokratického falešného socialismu ve východní Evropě. Mohli jsme přitom pozorovat obrodu řady iracionálních duchovních věr. To proto, že starý režim se považoval za ateistický a vynucoval ateismus s téměř náboženským zaujetím. Ve výsledku podnítil lidskou touhu po duchovnu, zájem o fenomén ufo či o telepatii. A to je nyní populární psychologie. Z tohoto celá disciplína těží! Můžete pozorovat, jak se psychologie adaptuje na tato duchovní hnutí, jak se je snaží do sebe zahrnout, a na druhé se oddělit.

Hovořil jste o problému psychologizace jedince. Nemůže být tedy inspirativní například systemická psychoterapie, která si všímá širších systémů – rodiny, pracovního kolektivu...?

Ano. Zde je vidět, že debaty a diskuse mají v psychologii cenu: něco se může změnit, pohled může zahrnout aktuální společenské otázky. Systemičtí

psychologové to tak nenazývají, ale jejich cesta je náhledem na psychologizaci jedince, na to, proč je konkrétní osoba rodinou či dalšími lidmi označena za problémového pacienta. Systemická terapie tedy pracuje se systémem rodiny. A já se domnívám, že bychom měli udělat krok ještě dál. Měli bychom se podívat na vyšší společenské procesy, ty totiž vytvářejí podmínky v jejichž rámci lidé vnímají své problémy jako psychologické. Systemická terapie je inspirativní, protože je kam pokračovat.

Jak kritická psychologie a kritické myšlení vůbec ovlivňuje váš život?
(směje se)

Možná bych se měla zeptat vaší ženy?

Ne ne, ptáte se dobře, je to velice zajímavá otázka. Mimochodem, moje žena je též kritická psychologka. Popravdě řečeno, vnímám psychologii jako problém, tím spíš, že v posledních deseti letech se vyskytuje v médiích tak často. Dnes a denně se setkávám s psychologickými vysvětleními v televizi, rádiu či v novinách a jsem vždy velmi podezřívavý, hodnotím metodologii i interpretaci výsledků.

Pokud byste z nějakého důvodu nemohl být kritickým psychologem, čím byste byl?

Chtěl bych se věnovat něčemu, co přináší lidem potěšení. Mohlo by to být psaní, hudba, něco ta-

kového. Možná bych ale nebyl schopný v těchto oborech. V tuto chvíli se mohu nejlépe uplatnit na poli kritické psychologie. Je to ale důležitá otázka, protože je pravda, že psychologie mnoho štěstí lidem nedává. Mohli bychom se věnovat řadě jiných činností, které by lidem přinášely větší uspokojení, pomáhaly jim žít spokojenější životy.

Pavla Koucká

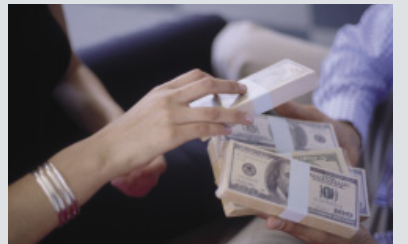
Více o kritické psychologii se dočtete na www.discourseunit.com

stručně

Je štedrost dědičná?

Výsledky výzkumu izraelských vědců vedených psychologem Arielem Knafem z Hebrejské university v Jeruzalémě naznačují, že sklon k štedrosti je podmíněný dědičně. Zprávu o tomto objevu zveřejnil vědecký časopis Genes, Brain and Behavior. Vědci nejprve testovali ochotu 203 dobrovolníků dělit se s ostatními účastníky pokusu o částku 12 dolarů. Zároveň odebrali účastníkům experimentu vzorek DNA a analyzovali v něm gen AVPR1. Vlastníci jedné z variant tohoto genu obdarovávali další dobrovolníky o 50 % vyššími částkami než zbývající účastníci pokusu. Podle genu AVPR1 se v buňkách mozku tvoří bílkovinná molekula receptoru pro hormon vasopresin. O něm je již delší dobu známo, že se podílí na vytváření sociálních vazeb mezi lidmi. „Štědrá“ varianta genu AVPR1 zajišťuje vyšší produkci receptorové bílkoviny v mozku.

jap

Novinky z nakladatelství Grada

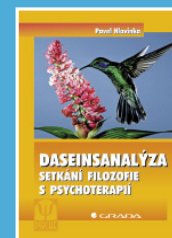
Odměny a tresty ve školní praxi
R. Čapek
160 stran, 229 Kč

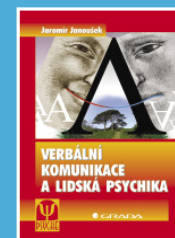
Krok za krokem 1. třídou
Z. Kreislová
168 stran, 199 Kč

Koktáš? Nezoufej!
Kolektiv autorů
88 stran, 139 Kč

Daseinsanalýza
P. Hlavinka
136 stran, 179 Kč

Verbální komunikace a lidská psychika
J. Janoušek
172 stran, 259 Kč

Vizualní komunikační strategie v autismu
A. Bondy, L. Frost
144 stran, 189 Kč

Právě vychází nový katalog jaro/léto 2008. Na požádání Vám jej rádi zašleme **zdarma!**

GRADA

GRADA Publishing, a. s., U Průhonu 22, 170 00 Praha 7,
tel.: 220 386 511–2, fax: 220 386 400, obchod@grada.cz

Svět odborné literatury na
www.grada.cz